

Duits Grondwettelijk Hof maakt weg vrij voor derde geslachtsoptie

Het Duitse Bundesverfassungsgericht heeft in een baanbrekende uitspraak geoordeeld dat de afwezigheid van een non-binaire optie in de geslachtsregistratie de Duitse grondwet schendt. De wetgever heeft nu tot eind 2018 om de discriminatie weg te werken. Opvallend is dat het Hof daarbij suggereert dat de geslachtsregistratie geen deel hoeft uit te maken van de burgerlijke staat van een persoon, waardoor het aansluiting vindt bij een steeds groter wordende trend in het (internationale) recht. Het arrest doet in elk geval ook vragen rijzen over de verenigbaarheid van de recente Belgische 'transwet' met de mensenrechten, aangezien de strikte dichotomie 'man-vrouw' in de Belgische geslachtsregistratie overeind bleef.

© Ryan Lane

persoon zou dus de mogelijkheid moeten hebben om vrijwillig de geslachtsaanduiding te laten wijzigen naar een non-binaire vorm. Het Hof wees er wel op dat die optie door de overheid gestandaardiseerd kan worden. Bovendien kan de wetgever er voor kiezen komaf te maken met de geslachtsregistratie voor alle personen om zo ieders grondrecht op persoonlijke ontwikkeling te beschermen.

DRAAGWIJDE

Het arrest heeft echter een belangrijke kwestie onbeantwoord gelaten. Door de onderliggende conceptuele vraag niet te beantwoorden of de geslachtsregistratie nu eigenlijk de biologische geslachtskenmerken of net de genderidentiteit van een persoon beoogt vast te leggen, is het niet meteen duidelijk of de belangrijke innovatie die het Hof aanreikt beperkt blijft tot interseks personen of ook van toepassing is op non-binaire personen zonder variatie in de geslachtskenmerken. De redenering van het Hof lijkt echter aan te geven dat de draagwijdte van het arrest breed gezien moet worden. Zo baseert het Hof zich uitdrukkelijk op de noodzakelijke erkenning van de non-binaire genderidentiteit (in tegenstelling tot geslachtskenmerken), die zeker niet beperkt is tot personen met een interseks conditie. Integendeel, door de band genomen identificeren interseks personen zich als 'man' of 'vrouw'. Een strikte interpretatie van het arrest zou bovendien leiden tot een nieuwe discriminatie

van non-binaire niet-interseks personen, wat moeilijk te rijmen valt met de gegeven interpretatie van het recht op persoonlijkheid en persoonlijke ontwikkeling, die het belang van de correcte erkenning van iemands identiteit onderstreept.

BELGISCHE 'TRANSWET'

Hoewel de nieuwe Belgische 'transwet' een aanzienlijke vooruitgang betekent voor personen wier genderidentiteit niet in overeenstemming is met hun geslachtsaanduiding, blijft ze steken in strikte 'm/v'-binariteit. Bovendien wijst de wet elke vorm van genderfluiditeit af, door de aanpassing van de geslachtsaanduiding principieel onveranderlijk te maken ter bescherming van de onbeschikbaarheid van de burgerlijke staat. Het Duitse Grondwettelijk Hof heeft die onderliggende motivering in niet mis te verstane woorden onderuit gehaald. De nood aan non-binaire registratie is eveneens weerspiegeld in recente resoluties van de Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa. Er moet dan ook geconcludeerd worden dat het Duitse precedent precies belicht waar de Belgische 'transwet' mensenrechtelijk tekortschiet. Door een meer liberale vorm van gendererkenning alsnog in te kapselen in een strikt binair systeem dat - zonder enig aantoonbare reden - gebaseerd is op een stereotiepe, irrationele angst voor gendernonconformiteit, ontnemt de wetgever een aanzienlijke groep personen het recht op persoonlijke ontwikkeling en juridische erkenning als volwaardig persoon.

Pieter Cannoot is assistent grondwettelijk recht en mensenrechten aan de UGent.

Bundesverfassungsgericht 10 oktober 2017, 2019/16

Non-binair

Het hebben van een non-binaire genderidentiteit heeft geen oorzakelijk verband met een variatie in de geslachtskenmerken. Personen die geboren worden met 'typisch' mannelijke of vrouwelijke geslachtskenmerken kunnen zich dus, net als sommige interseks personen, als non-binair identificeren. (PC)

Pieter Cannoot

De uitspraak van het Hof kwam er naar aanleiding van een beroep van een interseks persoon (een persoon met een variatie in de geslachtskenmerken) die bij de geboorte als vrouw werd geregistreerd, maar later een genderidentiteit ontwikkelde die als 'inter/divers' of 'divers' werd omschreven. Hoewel de Duitse wet sinds 2013 erkent dat het geslacht bij de geboorte niet altijd als 'manne-lijk' of 'vrouwelijk' aangeduid kan worden, beschikken zulke personen tot nu toe niet over de mogelijkheid om te kiezen voor een uitdrukkelijke non-binaire optie. In die gevallen wordt de geslachtsregistratie immers blanco gelaten tot wanneer de persoon aangeeft een registratie als 'man' of 'vrouw' te verkiezen. De ambtenaar van de burgerlijke stand weigerde dan ook de omgekeerde beweging te maken en de verzoeker toe te laten de geslachtsaanduiding te wijzigen van 'vrouw' naar een expliciete, zogenaamd positieve non-binaire optie.

DISCRIMINATIE

Het Hof bepaalde dat zo'n lacune in de wetgeving de grondwet schendt. Een non-binaire genderidentiteit hebben, wordt immers beschermd door het recht op persoonlijkheid. Wanneer de burgerlijke staat - die de positie van een persoon in het rechtsverkeer vastlegt - zo'n identiteit niet erkent, wordt de persoonlijke ontwikkeling dus ernstig bedreigd. Bovendien worden personen met een non-binaire genderidentiteit structureel gediscrimineerd, aangezien zij - in tegenstelling tot mannen en vrouwen - niet het recht genieten om erkend te worden in overeenstemming met hun zelf gedefinieerde genderidentiteit.

Hoewel het Hof erkende dat een wijziging in het geslachtsregistratiesysteem zou kunnen leiden tot bijkomende bureaucratie en kosten voor de overheid, wees het elke rechtvaardiging voor de miskenning van de grondrechten van non-binaire personen af. De grondwet vereist immers niet dat genderinformatie deel uitmaakt van de burgerlijke staat, noch dat die informatie strikt binair wordt ingevuld. Een

TAALTIP
Karl Hendrickx

Via onderhavig

Juristen krijgen vaak het verwijt dat ze te moeilijk schrijven voor burgers die geen rechten gestudeerd hebben en die door dat moeilijke taalgebruik minder goed toegang krijgen tot het recht. Advocaten en magistraten moeten zo toegankelijk mogelijk communiceren met rechtzoekenden en zo nodig enige 'voorlichting' opnemen in hun teksten, zo luidt het advies stevast.

Onderling, zeggen de communicatieadviseurs dan, kunnen juristen naar hartenlust hun geheimtaalje hanteren, hele dagen Latijn spreken zo ze willen, een Engelse advocatenprui opzetten als hun dat plezier doet. Maar eigenlijk is ook die 'vakinterne' communicatie, dus onder juristen, gebaat met duidelijk, toegankelijk en bondig taalgebruik, zonder hoogdravende formuleringen en nodeloze dikdoenerij.

Zo kreeg ik onlangs een bericht te lezen van een magistraat aan een andere magistraat, waarbij die laatste zich verneukelde in het pompeuze taalgebruik van zijn collega. Het eerste deel van het bericht ging als volgt - het tweede deel krijgt u in de volgende taaltip:

'Geachte collega,

Via onderhavig wil ik u het vonnis van de Correctiebank Zonnebeke dd. 23/10/21899, zoals gewezen opzichtsens Piet Paaltjens, naar aanleiding van feiten van schuldig verzuim, voorleggen. Bij voormeld vonnis werd betrokkene vrijgesproken. Deze vrijspraak valt moeilijk in acht genomen de feiten (waarvoor ik meen te mogen verwijzen naar de gevoegde zittingsnota) en al helemaal wetende dat betrokkene in de regio een (zeer) bedenkelijke reputatie geniet.'

De magistraat doet hier zo zijn best om in elk zinsdeel een opvallend woord of een afwijkende constructie te gebruiken dat het bijna lachwekkend wordt.

Onderhavig is een zwaar verwijswoord dat niet in de dagelijkse

omgangstaal voorkomt. Bovendien voegt het geen precisie toe: dit vonnis is even precies als onderhavig vonnis. Onderhavig is echter altijd een bijvoeglijk naamwoord en hoort dus bij een substantief te staan. De schrijver van dit stukje is ofwel te snel geweest - maar dat lijkt weinig waarschijnlijk gezien de omslachtige formuleringen die hij gebruikt - ofwel wilde hij indruk maken door een ellips te gebruiken, waarbij bericht/verzoek/nota of iets dergelijks is weggevalen.

Uiteraard gebruikt hij niet het gewone van om een datum aan te duiden, maar de Latijnse afkorting dd., die hij helaas fout spelt: dd. staat voor dienstdoend, d.d. met twee punten staat voor de dato, dat uit twee woorden bestaat.

Een vonnis wordt natuurlijk gewezen opzichtsens iemand, in plaats gewoon te zeggen het vonnis in de zaak tegen Piet Paaltjens. Opzichtsens komt noch in de Grote Van Dale noch in de Woordenlijst voor, wat een voldoende argument is om te besluiten dat het geen standaardtaal is.

Dat de schrijver naast die formele woorden in de eerste zin nog een grote tangconstructie gebruikt waarbij hij het werkwoord voorleggen helemaal achteraan plaatst en alle technische informatie over de zaak in het midden, maakt de zin extra moeilijk.

Ook in de derde zin gebruikt hij een ongewone constructie: deze vrijspraak valt moeilijk. Van Dale kent een betekenis van vallen die in de buurt komt, maar die toch wat afwijkt en vooral met een persoon wordt gebruikt: het valt mij pijnlijk dit te moeten vragen, het spreken valt hem nog zwaar, die uitspraak is verkeerd gevallen.

Als of dat nog niet genoeg is, voegt de schrijver er opnieuw een elliptische constructie aan toe, namelijk de beknopte bijzin in acht genomen de feiten. Niet alleen zorgt dat voor een vreemde opeenvolging van woorden (je leest initieel dat de vrijspraak 'in acht valt'), maar de con-

structie is ook niet correct. Eigenlijk moet het impliciete onderwerp van zo'n beknopte bijzin (degene die dus in acht neemt) ook het expliciete onderwerp van de hoofdzin zijn. Je kunt dus wel zeggen 'in acht genomen de feiten, vind ik dat...' maar niet 'in acht genomen de feiten, is het vonnis'. Het vonnis kan immers niet zelf iets in acht nemen. Hetzelfde geldt voor de tweede beknopte bijzin 'wetende dat...' die bovendien een tegenwoordig deelwoord gebruikt, dat nog maar zelden wordt gebruikt in het hedendaagse Nederlands.

Daaraan voegt de schrijver nog een overdreven voorzichtige tussenzin toe: waarvoor ik meen te mogen verwijzen naar de gevoegde zittingsnota. Verwijzen naar een zittingsnota is helemaal niet zo gedurfd als de formulering laat uitschijnen, en gevoegd zonder voorzetsel kan niet: het doet denken aan het opvoegen van muren. Hier had dus bijgevoegd moeten staan.

Al die toeters en bellen hebben uiteindelijk het omgekeerde effect, althans toch op de magistraat die het bericht ontving. Ze geven een pompeuze, hoogdravende indruk die de aandacht van de inhoud afleidt en kruiperig overkomt, waardoor het verzoek aan argumentatiekracht inboet. Niemand betwist dat zo'n bericht beleefd geformuleerd moet worden, maar een zakelijke, bondige en hedendaagse formulering zal het verzoek veel overtuigender maken, ook voor juristen onderling.

Karl Hendrickx

Taaladviseur Rekenhof en docent Rechtstaalbeheersing UA en KU Leuven.

Hebt u ook een vraag over juridisch taalgebruik? Stuur ze naar juristenkrant@wolterskluwer.com. Karl Hendrickx beantwoordt ze graag.

